

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ**

БАТКЕН МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

Кол жазма укугунда
УДК: 371.3 (575.2) (043.3)

ТУРСУНБЕКОВА СААДАТ МИКАРАМОВНА

**БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРЫНЫН ОКУУЧУЛАРЫНДА СЕРГЕК
ЖАШОО ОБРАЗЫНЫН НЕГИЗДЕРИН КАЛЫПТАНДЫРУУ**

**13.00.01 –жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн
тарыхы**

педагогика илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражаны изденүү диссертациясынын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Илимий жетекчиси:
Анаркулов Х.Ф. – педагогика илимдеринин
доктору, профессор

Кызыл-Кыя–2022 ж

Диссертациялык иш Баткен мамлекеттик университетинин Кызыл-Кыядагы технология, экономика жана укук институтунун гуманитардык-педагогикалык жана тил дисциплиналар кафедрасында аткарылган

Илимий жетекчи:

п.и.д., профессор Анаркулов Хабибулла
Файзуллаевич

Официалдык оппоненттер:

педагогика илимдеринин доктору,

педагогика илимдеринин кандидаты

Жетектөө мекеме:

Диссертацияны коргоо " _____ " 2023-жылы саат ____ Д. _____ диссертациялык кеңештин жыйынында педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын алуу үчүн диссертацияны коргоо боюнча өтөт.

Диссертация менен илимий китепканадан таанышууга болот

Автореферат 2023 жылдын « ____ » _____ жөнөтүлгөн

Диссертациялык кеңештин
Илимий катчысы
педагогика илимдеринин кандидаты,
доцент

Карагозуева Г.Ж.

КИРИШҮҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Улуттун саламаттыгы, дени сак муун республиканын Өкмөтүнүн жана коомчулугунун артыкчылыктуу багыттарынын бири болгон жана боло берет. Жүргүзүлүп жаткан саясий, экономикалык жана идеологиялык кайра куруулар белгилүү бир деңгээлде коомдун турмушунун бардык тармактарына таасирин тийгизүүдө. Ошол эле учурда балдардын республиканын калкынын начар корголгон бөлүгүнүн бирине айланып баратканын эстен чыгарбоо керек. Социалдык-экономикалык туруксуздуктан улам балдардын кыйла бөлүгү ар кандай ооруларга чалдыгышат.

Республиканын Саламаттыкты сактоо министрлигинин статистикалык маалыматтары боюнча ден соолугу чың балдардын 10,0% дан ашпаганы, физикалык жана моралдык ден соолук жагынан четтөөлөр менен 50,0%ке жакыны [18, 76, 131].

Биздин оюбузча, окуучулардын ден соолугунун абалынын пайда болушунун негизги себептеринин бири болуп руханий жана психикалык саламаттыгын калыптандырууда, студенттин инсандыгын тарбиялоодо сергек жашоо образынын ролун эске албай коюу саналат.

Окуу процесси менен байланышкан институттар негизинен айлана-чөйрөнүн өзгөчөлүктөрүн аныктоого көңүл бурушат жана ушуга байланыштуу өзүнүн ден соолугуна (физикалык жана руханий) мамилеси жогору болгон ар тараптуу студентти даярдоого тийиштүү көңүл бурушпайт. Көбүнчө республиканын окуу жайларында өсүп келе жаткан муундарды өнүктүрүү (сергек жашоо образы) боюнча максаттуу жана туруктуу иш-чаралардын курч жетишсиздиги байкалат.

Биздин изилдөөбүздүн зарылчылыгы төмөндөгү жагдайларда келип чыккан карама-каршылыктарды ийгиликтүү чечүү болуп саналат:

- башталгыч класстын окуучуларында сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууда билгичтиктерди жана көндүмдөрдү сиңирүүнүн актуалдуулугу жана анын балдардын ишмердүүлүгүндөгү маанисин коом тарабынан четке кагылышы;

- коомдун өнүгүүсүнүн азыркы этабында адеп-ахлактык жактан таза, руханий жактан бай жана физикалык жактан жеткилең инсандарды даярдоо зарылчылыгы;

- жаш муундардын арасында билим берүү процессинде сергек жашоо образын калыптандыруунун негиздеринин артыкчылыктуулугу жана 8-9 жаштагы балдардын индивидуалдык өзгөчөлүктөрүнө туура келген педагогикалык шарттарды чагылдырган атайын иштеп чыгуулардын жоктугу.

Жогорудагылар биздин изилдөөбүздүн темасын аныктадык: **«Башталгыч класстарынын окуучуларында сергек жашоо образынын негиздерин калыптандыруу»**

Диссертациянын темасынын негизги илимий программалар (долбоорлор) же негизги изилдөө көйгөйлөрү менен байланышы.

Изилдөө Баткен мамлекеттик университетинин демилгелүү илимий-изилдөө иштеринин планына ылайык «Жаш студенттердин сергек жашоо образынын негиздерин калыптандыруу» темасында жүргүзүлдү.

Диссертациянын темасын иштеп чыгуу.

Кыргызстандын азыркы билим берүү системасынын эң маанилүү милдети болуп студенттин инсандыгын ар тараптуу өнүктүрүү саналат, мында негизги көңүл ден соолук, сергек жашоо образы жана адамдын жашоо шарттарын жакшыртуу жөнүндө маалыматтарды изилдөөгө багытталган (П.А.Виноградов, 1996 ж.).

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжалары белгилүү бир кооптонуу жаш студенттердин сергек жашоо образына максатка умтулуу жана мотивациянын жетишсиз калыптанышынан келип чыккандыгын тастыктайт: Д.Р.Абдыкадырова (2008 ж.);

Айзаков А.Д. (2010 ж.); Баранов А.А. (1999 ж.); Ж.А.Бусурманкулова (2011 ж.); П.А. Виноградов (1990 ж.); Б.Э.Дүйшеев (2008 ж.); А.М. Мамытов (2008 ж.) жана башкалар.

Заманбап коомдун жашоосу үчүн маанилүү категория катары адамдын ден-соолугу жөнүндө терең түшүнүк философтордун, социологдордун эмгектеринде кеңири чагылдырылууда: К.А. Абульханова-Славская [3]; Б.Г. Ананьев [9]; В.Г. Афанасьев [16]; В.С. Библер [29]; А.Г. Здравомыслов [74]; Н.С. Злобин [76]; А.Н. Леонтьев [97] ж.б.

Ден-соолукту сактоонун жана чыңдоонун көйгөйлөрү жана натыйжалуу жолдору биологдордун изилдөө объектиси болуп саналат: М.В. Антропов [14]; И.И. Брехман [38]; Н.Т. Лебедев [95]; Г.А. Макаров [108]; С.П. Попов [127]; И.А. Потапов [129]; А.С. Солодков [146]; Б.Н. Чумаков [169] ж.б.

Билим берүү-тарбиялоо процессинде балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу зарылдыгы жана педагогикалык шарттардын жетишсиз иштелип чыккандыгы жөнүндө төмөнкү педагогдор-психологдор өз эмгектеринде белгилешет: В.К. Бальсевич [21]; Г.П. Богданов [33]; М.Я. Виленский [46]; Е.П. Ильин [77]; А.Н.Леонтьев [97] Л.И. Лубышева [103] ж.б.

Коомду өнүктүрүүнүн акыркы жылдарында сергек жашоо образынын педагогикалык негиздери бар жалпы билим берүү программаларынын окуучулары үчүн билим берүү программаларын апробациялоо өзгөчө актуалдуу болуп калды: В.А. Акимов [6]; Е.В.Бронский [39]; М.М. Борисов [37]; Н.А. Евстратова [67]; Г.Д.Карагозуева [81]; А.М. Мамытов [109]; Т.Т. Иманалиев [109] ж.б.

Ошентип, маселенин кээ бир аспектиери илимий-педагогикалык негиздемеге белгилүү бир деңгээлде таасирин тийгизген. Ошол эле учурда Кыргыз Республикасынын түштүгүнүн региондук өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууга түздөн-түз байланышкан маселе жетиштүү изилденген эмес. Чындыгында, дене тарбия сабагында тереңдетилген билим берүүнүн окуучуга багытталган мамиле кылуу көйгөйлөрүнө тиешелүү атайын изилдөөлөр жок. Бул: биз изилдеп жаткан проблеманы изилдөөнүн педагогикалык жана илимий-практикалык аспектилерине тиешелүү.

Изилдөөнүн гипотезасы – балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча билим берүү процесси натыйжалуу ишке ашат, эгерде: тиешелүү педагогикалык шарттар негиздүү болсо, башталгыч класстын окуучуларында сергек жашоо образын калыптандырууга багытталган болсо.

Изилдөөнүн проблемасы – дене тарбия боюнча окуу процессинде башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун натыйжалуулугуна өбөлгө түзгөн педагогикалык шарттар.

Изилдөөнүн объектиси – башталгыч класстардагы дене тарбия боюнча окуу процесси.

Изилдөөнүн предмети – жалпы билим берүү мектептеги дене тарбия боюнча окуу процессиндеги алдынкы билим берүүдөгү башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу.

Изилдөөнүн максаты – дене тарбия окуу процессинде башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруунун педагогикалык негиздерин иштеп чыгуу.

Изилдөө максаттары:

- дене тарбия боюнча окуу процессинде башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруунун педагогикалык негиздерин ачуу;

- дене тарбия боюнча билим берүү процессинде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун педагогикалык өбөлгөсүн аныктоо;

– дене тарбия боюнча окуу процессинде 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча педагогикалык шарттарды эксперименталдык жактан негиздөө;

– дене тарбия боюнча окуу процессинде балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча илимий-методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Жетектөөчү идея – башталгыч класстын окуучуларында дене тарбия жана ден соолукту чыңдоочу билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү дене тарбия боюнча окуу процессинде калыптандыруу

Диссертациялык иштин илимий жаңылыгы:

– аныктоо: сергек жашоо образынын мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык жана чыгармачылык-иштиктүүлүк, структуралык компоненттери;

– дене тарбия боюнча билим берүү процессинде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууга баа берүүнүн критерийлерин аныктоо;

– башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын мазмундук аспектин аныктоо;

– сергек жашоо образынын педагогикалык негиздери менен башталгыч класстын окуучулары үчүн дене тарбия боюнча билим берүү программасынын илимий-методикалык негиздерин иштеп чыгуу;

– 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу үчүн педагогикалык шарттарды аныктоо.

Изилдөөнүн методологиялык негизи болуп төмөнкүлөр саналат:

- диалектикалык мыйзамдар; таанууларды, карама-каршылыктарды жана илимдин принциптерин таануу, ырааттуулук, объективдүүлүк, бирдиктен жалпыга карай, окуучунун инсандыгын калыптандыруудагы ишмердүүлүктүн жетектөө ролу жөнүндө.

Изилдөөнүн теориялык негизи болуп төмөнкүлөр саналат:

– инсанды калыптандырууда жана өнүктүрүүдө активдүүлүк мамилеси жөнүндө идеялар: Б.Г. Ананьевдин [9]; В.Г. Афанасьевдин [16]; Ю.Баласагунскийдин [19]; Р.Бернсдун [27]; Л.В.Занковдун [23]; Л.П.Леонтьевдин [97]; Б.Ф. Ломовдун [100]; М.Кашгаринин [85]; С.Л. Рубинштейндин [136]; В.Д. Шадриковдун [170] ж.б. эмгектеринде;

– кыймыл аракеттерди окутуу теориясынын педагогикалык негиздери: Н.А. Бернштейндин [28]; А.А.Бодалевдин [36]; М.М. Богендин [35]; П. Я. Гальпериндин [55]; Д.Д. Донскойдун [63]; Ю.И. Смирновдун, М.М. Полевщиковдун [144]; В.С. Фарфельдин [159] ж.б. эмгектеринде;

– дене тарбия теориясынын жана методологиясынын мыйзам ченемдүүлүктөрү жана принциптери: А.М. Мамытовдун [110]; Л.П. Матвеевдин [111]; И.М. Туревскийдин [156]; В.П. Филиндин [163]; Н.И. Шарабакиндин жана К.У. Мамбеталиевдин [155] ж.б. эмгектеринде.

Диссертациянын теориялык мааниси:

- башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образын калыптандыруунун негиздеринин педагогикалык структурасын түзүү;

- 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун педагогикалык критерийлерин аныктоо;

– дене тарбия боюнча окуу процессинде сергек жашоо образын калыптандыруунун илимий-методикалык негиздерин иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн практикалык мааниси алынган көрсөткүчтөр 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образын калыптандыруу үчүн өбөлгөлөрдү түзүштү. Башталгыч класстын окуучулары менен дене тарбия боюнча билим берүү процессинде ден соолукту чыңдоо жана тарбиялоо иштеринде дене тарбия мугалимдери тарабынан иштелип чыккан далилдүү илимий педагогикалык шарттарды, билим берүү программаларын, илимий-методикалык сунуштарды натыйжалуу колдонууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Диссертациянын коргоого алып чыгуучу негизги жоболору:

Башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун окуу-тарбия процессинин системалуулугу жана үзгүлтүксүздүгү 8-9 жаштагы балдардын индивидуалдык (физикалык, психикалык, социалдык) өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жана дене тарбия боюнча окуу процессинде окуучулардын дене тарбия көнүгүүсүнө, сергек жашоого болгон муктаждыктарын жана мотивдерин канааттандыруу;

- Окуучунун сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууда алдын ала билим берүү, мында дене тарбия боюнча алдын ала билим берүү балдардын психофизикалык, психикалык жана жалпы адамзаттык сапаттарын, касиеттерин жана мүмкүнчүлүктөрүн бир кыйла натыйжалуу өнүктүрүүнүн уюштурулган окуу-тарбиялоо процессинде колдонулган дене тарбия каражаттары катары;

- окуучунун өзүн-өзү өнүктүрүүсү, өзүн-өзү көзөмөлдөөсү жана өзүн тарбиялоо аркылуу сергек жашоо образынын педагогикалык шарттарды түзүү жана өзүнө карата жогорулаган сезимдерин калыптандыруу максатында тиешелүү каражаттарын, формаларын негиздерин жана дене тарбиянын ыкмаларын максаттуу колдонуусу.

Изилдөөнүн негиздөөсү:

– дене тарбия боюнча билим берүү процессинде алдын ала билим алуу процессинде педагогикалык шарттардын каражаттарын, ыкмаларын негиздөө аркылуу балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун артыкчылыктуу багыттарынын негизинде изилдөөлөр жүргүзүлгөн;

- алынган көрсөткүчтөрдүн негиздүүлүгү жана изилдөөнүн формулировкаланган корутундулары баштапкы илимий-методологиялык позициялар менен камсыз кылынат; алынган илимий маалыматтын ар тараптуулугу; алынган сурамжылоо материалдарынын бир кыйла комплекстүү сапаттык жана сандык талдоосу.

Изилдөөнүн илимий көрсөткүчтөрүнүн ишенимдүүлүгү төмөндөгүлөр менен камсыз кылынат:

- илимий-методикалык позициялардын тактыгы жана негиздүүлүгү;

- проблемага, объектке, предметке, максатка, тапшырмага жана изилдөөнүн логикасына адекваттуу өзүнүн фактылык материалын алуу үчүн ишенимдүү жана негиздүү методдордун комплексин колдонуу;

– эксперименталдык изилдөөнүн объективдүүлүгү;

– педагогикалык эксперименттин катышуучуларынын үлгүсүнүн репрезентативдүүлүгү;

- алынган материалдарды иштеп чыгуу үчүн математикалык жана статистикалык ыкмаларды колдонуу.

Изилдөөнүн методдору жана изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо.

Диссертациянын материалдары 2009-2017-окуу жылдарында Баткен мамлекеттик университетинин, Ош социалдык-гуманитардык университетинин, Жалал-Абад мамлекеттик университетинин илимий-практикалык конференцияларында баяндалган жана талкууланган.

Диссертанттын жеке салымы болуп төмөнкүлөр саналат:

– дене тарбия боюнча окуу процессинде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образын калыптандыруунун негиздерин теориялык жана педагогикалык жактан негиздөө;

– балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча өздөрүнүн фактылык материалдарын алуу методдорун уюштуруу жана тандоо;

– дене тарбия боюнча окуу процессинде 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образын калыптандыруунун илимий-методикалык негиздерин аныктоо;

– 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын компоненттерин калыптандыруунун өзгөрүү процессин орнотуу;

– Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик билим берүү стандартынын жана дене тарбиянын алдын ала билим алуусунун балдардын сергек жашоо образына тийгизген таасирин аныктоо;

– балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинде окуучуга багытталган мамиленин натыйжалуулугу;

– 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча илимий-методикалык сунуштарды иштеп чыгууда.

Диссертациянын жыйынтыктарынын басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу

Диссертациялык иштин негизги мазмуну Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясы тарабынан сунушталган басылмаларда 11 илимий макала түрүндө жарыяланган. Алардын баары диссертациянын мазмунуна толук ылайык келет жана кандидаттык диссертацияларга коюлган талаптарга жооп берет.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү. Диссертация кириш сөздөн, өз ара байланышкан үч бөлүмдөн, корутундулардан, практикалык сунуштардан, пайдаланылган адабияттардын тизмесинен турат. Диссертациянын көлөмү компьютердик тексттин 164 барагынан турат.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Адамдын ден соолугу чыгармачыл процесстин натыйжасы жана адамдын өзү тарабынан анын: жүрүм-туруму, сергек жашоо образы, адаттар жана көз карандылыктын аң-сезимдүү жөнгө салынышы.

«Дене тарбиянын окуу процессинде мектеп окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруунун педагогикалык негиздери» деген биринчи бөлүмдө: дене тарбия сабагында балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык проблемалары; мектеп окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруунун педагогикалык негиздеринин мазмунун; башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын түзүмүн жана көрсөткүчтөрүн (белгилерин) жана шарттарын, дене тарбия сабагында калыптандырууну; башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу үчүн натыйжалуу стимул катары дене тарбия боюнча алдыга жылдыруу.

Адабий булактарды талдоо дене тарбия боюнча билим берүү процессинде башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруунун педагогикалык негиздерин, ошондой эле бул процесске таасир этүүчү педагогикалык шарттарды иштеп чыгууну аныктоого мүмкүндүк берди. Бүгүнкү күндө болгон маалыматтар каралып жаткан проблеманы алгачкы түшүнүү үчүн жалпысынан алгылыктуу болуп саналат, ал эми көз караштардын бирдиктүү эместигинин ачыкка чыгышы илимий да, методологиялык да, практикалык жактан да жаңы изилдөөлөрдү ишке ашыруу үчүн өбөлгөлөрдү түзөт.

Сергек жашоо образын калыптандыруу процесси дене тарбиядагы окуу процессине түздөн-түз байланыштуу. Ошол эле учурда окуу дисциплинасы боюнча билим берүү программасы: «Дене маданияты» негизинен билимдин теориялык бөлүмүн караштырып, аны башталгыч класстын окуучуларына дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо ишинин практикалык көндүмдөрүнөн бөлүп берет (А.Д.Айзаков, 2010; Веретенников Е.И., 1997 ж.б.).

Дене тарбия боюнча окуу процессинде мектеп окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруу процесси алдыңкы билим берүү менен тыгыз байланышта деп эсептейбиз, ал окуучулардын билим берүү, тарбиялык жана ден соолукту чыңдоо аспектилерин натыйжалуу башкарууга мүмкүндүк берген эффективдүү педагогикалык шарттардын бири катары окуу процессин, окуучунун психикалык, физикалык жана адеп-ахлактык өнүгүүсүн, алардын сергек жашоо образынын алгачкы негиздерин калыптандырууну белгилешет.

Дене тарбия боюнча окуу-тарбиялоо процессинде 8-9 жаштагы балдар менен дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо иштерине көптөгөн көз караштардын болушу биздин алдыбызга изилденген сапаттарды жана касиеттерди объективдүү чагылдырган көрсөткүчтөрдү табуу милдетин койду.

8-9 жаштагы мектеп окуучуларынын сергек жашоо образынын деңгээлин баалоо үчүн изилдөө программасын теориялык жактан түшүнүү жана негиздөө зарыл болгон. Сергек жашоо образынын өз ара байланышкан төрт компонентинен (мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык, чыгармачыл-иштиктүүлүк) түзүлгөн бул программа ишенимдүү аң-сезим менен педагогикалык экспериментке чейинки жана андан кийинки балдардын сергек жашоо образынын абалын баалоого мүмкүндүк берет.

Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин баалоо үчүн 8-9 жаштагы балдар үчүн жеткиликтүү болгон, инсандын спецификалык касиеттерин жана сапаттарын чагылдырган жана билим берүү теориясынын бардык талаптарына жооп берген изилденүүчү процесстин компоненттерин мүнөздөгөн тесттер колдонулган. тесттер: ишенимдүүлүк, объективдүүлүк жана негиздүүлүк (1 - таблица).

Иштин бул бөлүмүндө изилдөөнүн этаптары да берилген, аныктоочу жана калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин аткарылышы каралат, математикалык жана статистикалык көрсөткүчтөрдүн эсептөөлөрүнүн колдонулушу көрсөтүлөт, изилдөөнүн ыкмалары жана каражаттары баяндалат.

«8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун педагогикалык өбөлгөлөрү дене тарбия боюнча окуу-тарбиялоо процессинде» деген экинчи бөлүмдө: сергек жашоо образы жана 8-9 жаштагы балдардын физикалык абалы (педагогикалык жобону көрсөтүү менен) дене тарбия боюнча окуу процессинде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу (эксперименталдык программа); дене тарбия боюнча окуу процессинде 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын негиздерин калыптандыруунун педагогикалык шарттары жана факторлору каралат.

1 Таблица – 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык баа берүү үчүн колдонулуучу тесттер

тесттердин № №	Тест тапшырмаларынын көрсөткүчтөрү	Өлчөөсү
Шыктандыруучу (дем берүүчү)-баалуу компонент		
1	8-9 жаштагы балдардын дени сак жүрүм-турумун орнотуу (баалоо)	балл
2	Эмоционалдык абалдын аныктамасы	балл
3	Өз ден соолугуна кызыгуу көрсөтүү	балл
Маалыматтык жана көрсөткүч компоненти		
4	Дененин узундугу	см
5	Дененин салмагы	кг
6	30 секунданын ичинде 20 отуруп туруудан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы	сек
7	Балдардын ден соолугунун көрсөткүчтөрү (дем алуу органдарынын өнүгүү деңгээли)	сек
Мазмундук-операциондук компонент		
8	Колдун динамометриясы	кг
9	Бийик старттан 30 метрге чуркоо (тездик сапаттарын аныктоо)	сек
10	Чөлмөк чуркоонун 3x10 м (координация жөндөмдүүлүгүн аныктоо)	сек
11	Муун кыймылдуулугу (артка ийилген амплитудасы)	см
12	Операциялык ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгү	у.е.
13	Кыймылдын координациясы (вестибулярдык туруктуулук)	у.е
Чыгармачылык жана активдүүлүк компоненти		
14	Сергек жашоонун оң адаттары	балл
15	Өзүн-өзү сыйлоо көрүнүшүнүн деңгээли	балл
16	Өзүн-өзү башкаруу көрүнүшүнүн деңгээли	балл
17	Эмоционалдуу жана баарлашуу көрүнүшүнүн деңгээли	балл

Сергек жашоо образын изилдөөнүн теориялык жана педагогикалык жолдору атайын иштелип чыккан педагогикалык технологиянын негизинде жүргүзүлдү. Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууну изилдөөнүн технологиясы изилденген көрсөткүчтөрдү аныктоодон турган. Алынган маалыматтарды салыштырып талдоонун негизинде дене тарбия боюнча окуу материалынын мазмундук негиздери аныкталып, 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессин түзгөн педагогикалык шарттар иштелип чыккан.

Баланын өнүгүүсү менен байланышкан көйгөйлөргө окумуштуулар жана практик мугалимдер ар дайым өздөрүнүн бийик сезимдерин көрсөтүп келишет. Акыркы убакта балдар жана жаш студенттер менен ден соолукту чыңдоо иштерин актуалдаштырууга түздөн-түз байланышкан туруктуу тенденция байкалууда.

Кабыл алынган маалыматтын максаты жана логикалык дал келүүсү үчүн биз тиешелүү компоненттер боюнча алынган маалыматтардын анализин бердик.

Эркектердин сергек жашоо образынын **мотивациялык-нарктык компоненти** өз ара байланышкан үч көрсөткүч менен берилген. Алынган маалыматтарды талдоо мүнөздөөчү көрсөткүчтөр (дени сак жүрүм-турумду баалоо) (1 тест) экендигин аныктады жана (өз ден соолугуна кызыкдар болуу) (3 тест) контролдук жана эксперименталдык топтордогу

эркек балдар төмөнкү деңгээлде (2.1 Таблица). Эркек балдардын (эмоционалдык абалын) мүнөздөгөн көрсөткүчтөрүндө (2-тест) окуучунун инсандык касиетинин орточо деңгээли табылган. Ошол эле учурда бул көрсөткүч боюнча контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарынын ортосунда олуттуу айырмачылыктар ($P < 0,05$) катталган.

Кыздардын сергек жашоо образынын мотивациялык-нарктык компонентин мүнөздөгөн 1, 2, 3 тесттеринде инсандык сапаттардын калыптанышынын орточо деңгээлин көрсөтүшкөн.

Кыздардын сергек жашоо образынын мотивациялык жана баалуулук көрсөткүчүнүн калыптанышы балдарга караганда бир аз жогору.

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын маалыматтык-когнитивдик көрсөткүчү баланын физикалык, морфофункционалдык өнүгүүсүн мүнөздөгөн 4-7 тесттер (бойдун бою, дене салмагы, жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы, балдардын ден соолугунун көрсөткүчтөрү) менен берилген. Контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарында изилденген параметрлерде олуттуу айырмачылыктар ($P > 0,05$) болгон эмес. Тесттердин бул компонентиндеги кыздар үчүн 7-тестте гана (ден соолуктун көрсөткүчү) контролдук топтун балдарында кыйла жакшыраак натыйжалар белгиленген ($P < 0,05$).

Контролдук жана эксперименталдык топтордо аныкталган айырмачылыктар төмөнкүлөрдү көрсөтүп турат: кыздардын ден соолугунун абалынын деңгээлин жана балага коомдо таасир этүүчү профилактикалык иш-чаралардын натыйжалуулугунун даражасы. Изилдөөнүн мазмуну жана оперативдүү курамы психофизикалык даярдыгын чагылдырган маалыматтар менен берилген (колдун динамометриясы (8 тест); 30 метрге чуркоо (9 тест); чөлмөк чуркоо 3×10 (10 тест); муундардагы кыймылдуулук (11 тест) Операциялык ой жүгүртүү (12-тест), вестибулярдык туруктуулук (13 тест).

8-9 жаштагы эркек балдарда контролдук жана эксперименталдык топтордогу бардык 17 изилденген тесттер боюнча олуттуу айырмачылыктар болгон эмес ($P > 0,05$), 11-тест (муундардын кыймылы);

Кыздарда (2.2-таблица) сергек жашоо образынын мазмундук-операциондук көрсөткүчүнүн түзүлүшүн мүнөздөгөн көрсөткүчтөрдүн бир тектүүлүгү менен 9-тестте бир олуттуу айырма ($P < 0,01$) катталган (30 метрге чуркоодо, б.а. ылдамдык) контролдоо жана эксперименталдык топтордун ортосунда.

8-9 жаштагы эркек балдарда сергек жашоо образынын оң адаттары аныкталган (14-тест), бул көрсөткүч боюнча орточо арифметикалык көрсөткүчкө (2.2-таблица) 15-тестте (өзүн-өзү сыйлоо деңгээли), 16-тестте (өзүн өзү башкаруу) жана 17-тестте (баарлашуу) да ар бир изилденген өзгөчөлүк үчүн М туура келет. Бул көрсөткүчтөр боюнча контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарынын ортосунда ишенимдүү олуттуу айырмачылыктар ($P > 0,05$) табылган жок (2.2 Таблица). Балдар менен кыздардын алынган маалыматтарын салыштырганда 16, 17-тесттин эмоционалдык жана коомчулдуктун өзүн-өзү башкаруу факторлору боюнча айырмачылыктарын оңой эле байкоого болот.

Башталгыч класстын окуучуларында сергек жашоо образынын ар кандай көрүнүштөрүнүн курактык өнүгүүсүнө педагогикалык көзөмөл жүргүзүү үчүн эң курч сезимдер болуп төмөнкүлөр саналат: жашы жете элек, олуттуу өзгөрүүчү, жаш куракка жараша аз өзгөрүүчү, көрсөткүчтөрдүн түрү.

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын көрсөткүчтөрүнүн ортосундагы олуттуу корреляциянын саны боюнча салыштырма маалыматтарды талдоо контролдук жана эксперименталдык топтордун салыштырмалуу бирдейлиги жөнүндөгү божомолубузду ырастайт. Бул позиция кыздардын (контролдоо тобу - 40,40%;

эксперименталдык топ - 38,20%;) жана балдардагы (контролдоо тобу - 33,80%; эксперименталдык топ - 33,80%).

Мотивациялык-нарктык компонентте сунушталган тесттер бири-бири менен байланышат. Тесттердин бул көрсөткүчүндөгү жогорку корреляция ($R>0,700$) балдардын 3-тестке болгон мамилесин аныктоочу көрсөткүч үчүн мүнөздүү (өзүнүн ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшү). Окшош мамилелер 2, 7, 15, 16 тесттерде байкалат (эмоционалдык абал, дем алуу органдарынын өнүгүү деңгээли, факторлор: өзүн-өзү сыйлоо жана өзүн өзү башкаруу).

Маалыматтык-когнитивдик компонентте 6 жана 7 тесттер жогорку корреляцияга ээ (20 жолу отруп туруудан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы, дем алуу органдарынын өнүгүү деңгээли).

Тесттер ортосундагы мазмундук-эксплуатациялык компонентте 9, 10 тест көрсөткүчтөрү өз ара байланыштардын көбүрөөк санына ээ (30 метрге чуркоо, чөлмөк чуркоо 3×10). Чыгармачылык жана жигердүүлүк көрсөткүчүндө 14, 15, 16 тесттердин ортосунда жогорку маанилер катталган (позитивдүү дени сак жашоо адаттары, факторлор: өзүн-өзү сыйлоо жана өзүн өзү башкаруу).

Контролдук жана эксперименталдык топтордогу кыздардын ортосундагы ушундай корреляция сергек жашоо образынын бардык 4 көрсөткүчүндө табылган.

Биз сергек жашоо образын бардык түзүмдүк композициялардын: мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык, чыгармачылык-иштиктүүлүктүн өзгөрүүчү өз ара аракети катары карайбыз.

Жалпы билим берүүчү мектепти трансформациялоо мезгилинде окуучуларды окутууда жана тарбиялоодо ден соолукту сактоочу жана ден соолукту калыптандыруучу инновациялык технологиялардын педагогикалык жана усулдук негиздемесин камсыз кылуу зарыл. Бул проблемаларды чечүүнүн ушундай эффективдүү жолдорунун бири балдарды дене тарбиялоодо прогрессивдүү тарбиялоонун принциптерин колдонуу болуп саналат.

Биздин изилдөөбүздө тереңдетилген билим төмөндөгүлөрдөн турган: багыт алуу, жыл бою процесс, кыймыл-аракетти жана жөндөмдөрдү өздөштүрүү, өркүндөтүү жана бекемдөөгө багытталган; дене тарбия каражаттарын пайдаланууда балдардын зарыл касиеттерин өнүктүрүү үчүн кыйла натыйжалуу, жагымдуу шарттарды түзүү.

Дене тарбия процессинде балдарга тереңдетилген билим берүүнүн мазмундук аспектисинде алардын сезимтал жөндөмдүүлүктөрүн жана мүмкүнчүлүктөрүн көрсөтүү үчүн шарттар түзүлдү: - билим берүүнүн мотивациясын калыптандыруу, туруктуу когнитивдик керектөөлөрдү жана жогорку сезимдерди өнүктүрүү; тарбиялык көндүмдөрдү калыптандыруу, педагогикалык иштин көндүмдөрүн жана ыкмаларын үйрөтүү, инсандык өзгөчөлүктөрдү жана сапаттарды ачуу; сыйлоо, өзүн өзү башкара билүү, эмоционалдуулук жана коомдук мамиле кылуу көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн өнүктүрүү (15,16,17-тесттер); адекваттуу өзүн-өзү сыйлоону, максаттуулукту жана активдүүлүктү калыптандыруу үчүн шарттарды түзүү; жалпы кабыл алынган нормаларды өздөштүрүү, туура иштеп чыгууну камсыз кылуу; коммуникация жана жамааттык достук өз ара аракеттенүү көндүмдөрүн өнүктүрүү.

Окуу жылынын ичинде окуу процессинин мазмунунун бирдиктүү принцибинде окуу материалын бөлүштүрүүнүн негизинде сергек жашоонун педагогикалык

негиздерин калыптандыруу менен дене тарбиясы боюнча эксперименталдык программа иштелип чыккан. Бул мамиле биринчи кезекте психологиялык, педагогикалык жана физиологиялык мыйзамдар менен, шарттуу рефлекстер түзүлүп, бекемделип, өркүндөтүлгөн чөйрө менен аныкталган.

Окуу материалынын мазмунун иштеп чыгууда дене даярдыгынын өсүшү баланын организмнин колдонулган физикалык жана тарбиялык жүктөргө ыңгайлашуусуна негизделгени эске алынган.

Билим берүүнүн эксперименталдык педагогикалык технологиябыздын эффективдүүлүгү көп жолу кайталоо принциби менен камсыз кылынат. Педагогикалык изилдөөнүн милдеттерине байланыштуу көзөмөл жана эксперименталдык топтордогу балдардын үч тобу тең төмөнкүдөй дене тарбия программалары боюнча даярдалган:

- контролдоо тобу 1-11-класстын окуучуларынын кыймыл жөндөмдүүлүктөрүн багытталган өнүктүрүү менен дене тарбия программасы (2004) (16 саат) менен алектенген;

- эксперименталдык топ сергек жашоонун педагогикалык негиздери менен 8-9 жаштагы балдар үчүн дене тарбиясынын сунушталган эксперименталдык программасы менен машыккан.

Эксперименталдык топтун сергек жашоо образынын педагогикалык негиздери менен дене тарбиясынын эксперименталдык программасынын өзгөчөлүгү: окуучулардын жаш жана жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен теориялык билимдерди, практикалык билгичтиктерди жана көндүмдөрдү максаттуу үйрөнүү аркылуу билим берүүнүн прогрессивдүү мүнөзү. 8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинде окучууга багытталган мамилени активдүү колдонуу.

Калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин милдеттери төмөнкүлөрдү камтыйт: ден соолуктун педагогикалык негиздерин калыптандыруу учурунда 8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруунун натыйжаларына салыштырмалуу талдоо.

Кыймыл аракеттерин окутуунун эффективдүүлүгү турмуштук маанилүү физикалык сапаттардын өнүгүү деңгээли менен камсыз кылынат, бул же тигил кыймыл-аракеттин калыптануу процесси, турмуштук маанилүү физикалык сапаттарды тарбиялоо үчүн жасалган аракеттер эксперименталдык топто багытталган алдын ала багытка ээ болушу үчүн камсыздалган (2-таблица).

Билим берүү программасында алдыңкы билим берүүнүн педагогикалык шарттарынын бири болуп, бир жагынан ылдамдык-күч жөндөмдүүлүктөрүн жана чыдамкайлыкты өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү, экинчи жагынан, зарыл билимдерди алуу болуп саналат. сергек жашоо образын калыптандырууда жаратылыштын табигый күчтөрүн (күн, аба жана суу) пайдалануу.

Кыргыз элдик кыймылдуу оюндар жана дене тарбия көнүгүүлөрү билим берүүнүн өзүнчө бир бөлүмүн ээлейт, бул эксперименталдык топ-1 үчүн 16 окуу саатынын көлөмүндө ылдамдык-күчтүү билим берүү программасын иштеп чыгуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү.

2 Таблица – Окуу жылынын циклдери боюнча окуу программасы

№	Окуу жылынын билим берүү циклдери	Окуу жылынын циклдери үчүн боюнча билим берүү материалынын мазмуну
1.	Биринчи чейрек - сентябрь-октябрь (1-16 сабак)	Билим берүү материалы жеңил атлетикага багытталган: окуу убактысынын 65% жана 35% сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактарга бөлүнгөн
2.	Экинчи чейрек - ноябрь-декабрь (17-32 сабак)	Программанын гимнастикалык бөлүмүн өнүктүрүүгө багытталган билим берүү материалы (65%; 35%) сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактарды өткөрдү
3.	Үчүнчү чейрек - январь-февраль (33-41 сабактар)	65% - кышкы оюн-зооктор жана 35% - сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактар
4.	Төртүнчү чейрек - февраль-март (42-52-сабак)	65% - элдик ачык оюндар жана дене тарбия көнүгүүлөрү, 35% - сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактар
5	Бешинчи чейрек - март, апрель, май (53-68-сабак)	70% - кыймылдуу оюндар жана спорттук оюндардын элементтери менен дене тарбия көнүгүүлөрү, 30% - сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактар

Педагогикалык шарттардын көп тараптуулугунун маңызы окуучулардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун жалпы жана методологиялык принциптерин, эң маанилүү компоненттердин өз ара байланышын, тарбиялоо технологиясын эске алуу менен аныкталат. Жогорудагылар 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун уюштуруу-методикалык психологиялык, педагогикалык жана социалдык-психологиялык факторлорунун мазмунун аныктайт.

Дене тарбия сабагында 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу төмөнкүдөй педагогикалык шарттарды ишке ашырууда натыйжалуураак болот: жаш өспүрүмдөрдүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинде системалуу жана үзгүлтүксүздүк. 8-9 жаштагы балдардын курактык (физикалык, психикалык, социалдык) өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жана кыймыл аракетине жана сергек жашоо образына муктаждыктарын жана мотивдерин ишке ашыруу менен берилет; баланын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинин алдын ала мүнөзү, ал эми дене тарбия боюнча билим берүүнү өркүндөтүү мектеп окуучуларынын психофизикалык, интеллектуалдык жана жалпы маданий сапаттарын жана жөндөмдүүлүктөрүн тездетилген калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн педагогикалык жактан уюштурулган процесси дене тарбия аркылуу түшүнүлөт; баланы ден соолуктун субъекти катары өзүнө карата оң мамилеге тарбиялоо жана өзүн-өзү өнүктүрүүгө, өзүн өзү башкарууга негизделген сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин аң-

сезимдүү калыптандыруу үчүн өбөлгөлөрдү түзүү үчүн дене тарбия каражаттарын жана ыкмаларын активдүү колдонуу жана өзүн-өзү тарбиялоо.

“8-9 жаштагы балдар үчүн дене тарбия боюнча окуу-тарбиялоо процессинде сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча эксперименталдык иштердин жыйынтыктары” аталган үчүнчү бөлүмдө: дени сак адамдын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессиндеги өзгөрүүлөр 8-9 жаштагы балдар үчүн жашоо образдары каралган.

8-9 жаштагы мектеп окуучуларынын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча жүргүзүлүп жаткан изилдөөлөрдүн комплексинин педагогикалык багыты түзүмдөгү өзгөрүүлөрдү, анын компоненттеринин биримдикте жана өз ара байланышта ар түрдүү көрүнүштөрүн комплекстүү изилдөө болгон. Мындай мамиле 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын бүткүл структурасына педагогикалык таасирдин деңгээлин белгилөөгө, эксперименталдык программаны ишке ашыруунун кыйла натыйжалуу уюштуруучулук жана педагогикалык шарттарын аныктоого мүмкүндүк берди.

Контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарында эксперименталдык иштердин жүрүшүндө сергек жашоо образынын изилденген бир катар көрсөткүчтөрүндө олуттуу айырмачылыктар аныкталган.

Изилдөөнүн максаттарын эске алуу менен калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин жыйынтыктарына салыштырма талдоо төмөнкү логикалык ырааттуулукта жүргүзүлдү: окуучулардын сергек жашоо образынын арифметикалык орточо көрсөткүчтөрүн талдоо контролдук жана эксперименталдык класстар, ошондой эле ар бир топтун (класстын) ичинде; мурда жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн орточо арифметикалык маанилери менен алынган маалыматтарды салыштырып талдоо; 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун курактык өзгөчөлүктөрүн аныктоо; 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын структурасына корреляциялык талдоо жүргүзүү, 8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын компоненттеринин эң көп жана эң аз маалыматтык көрсөткүчтөрүн белгилөө; 8-9 жаштагы мектеп окуучуларынын дене тарбиясы боюнча ар кандай билим берүү программаларын ишке ашырууда сергек жашоо образын калыптандыруунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо.

Контролдук-эксперименталдык топтордогу 8-9 жаштагы балдардын орточо көрсөткүчтөрүн калыптандыруучу педагогикалык эксперименттен кийин талдоо кенже мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин түзүүнү мүнөздөгөн бардык төрт блок боюнча олуттуу айырмачылыктарды аныктады (3-таблица).

Дем берүүчү-баалуулук көрсөткүчтөрүндө эркек балдардын контролдук жана эксперименталдык топторунун ортосунда дени сак жүрүм-туруму (1 тест) ($P < 0,05$), эмоционалдык абалы (2 тест) ($P < 0,01$), күчөгөндүгүнүн көрүнүштөрү боюнча өз ден соолугуна болгон сезимдеринин олуттуу айырмачылыктар ($P < 0,05$) табылган.

Ар бир топтун ичиндеги натыйжалардын өсүшүнүн өзгөрүшүнүн талдоосу көрсөткөндөй: контролдук топто олуттуу өзгөрүүлөр табылган жок; эксперименталдык топто бардык көрсөткүчтөр боюнча олуттуу айырмачылыктар ($P < 0,01$; $P < 0,001$)

белгиленген: дени сак жүрүм-турум (1-тест); эмоционалдык абал (2 тест); өз ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшү (2 тест).

Балдардын сергек жашоо образынын маалыматтык-когнитивдик компонентинде орточо арифметикалык көрсөткүчтөрдөгү олуттуу айырмачылыктар 7-тестте (балдардын ден соолугунун көрсөткүчтөрү $P<0,05$) гана табылган: контролдук жана эксперименталдык топтордун ортосунда деңгээлинде.

3 Таблица – 8-9 жаштагы эркек балдардын сергек жашоо образынын ар кандай көрсөткүчтөрүнүн тесирлөөнүн олуттуу көрсөткүчтөрү жана ишенимдүүлүгү (калыптандыруу педагогикалык эксперимент)

Компоненттер	Тесттин №	КТ $M\pm m$	ЭТ $M\pm m$	Р-между		Р-топтун ичинде	
				КТ-ЭТ		КТ	ЭТ
I	1	$24,4 \pm 2,2$	$31,1 \pm 2,0$	$<0,01$		$<0,05$	$<0,01$
	2	$30,7 \pm 0,6$	$24,2 \pm 0,8$	$<0,01$		$<0,05$	$<0,01$
	3	$8,7 \pm 1,1$	$5,2 \pm 1,1$	$<0,05$		$>0,05$	$<0,01$
II	4	$134 \pm 0,5$	$135,7 \pm 0,5$	$>0,05$		$<0,05$	$>0,05$
	5	$34,8 \pm 0,3$	$34,3 \pm 0,3$	$>0,05$		$<0,01$	$>0,05$
	6	$211,0 \pm 12,1$	$206,1 \pm 12,3$	$>0,05$		$<0,05$	$>0,05$
	7	$16,2 \pm 1,7$	$24,4 \pm 2,3$	$<0,05$		$<0,05$	$<0,01$
III	8	$14,9 \pm 0,6$	$16,1 \pm 0,6$	$<0,05$		$<0,05$	$<0,05$
	9	$7,08 \pm 0,06$	$6,8 \pm 0,07$	$>0,05$		$>0,05$	$<0,05$
	10	$10,6 \pm 0,3$	$9,6 \pm 0,2$	$<0,01$		$>0,05$	$<0,05$
	11	$40,2 \pm 1,1$	$50,7 \pm 1,7$	$<0,01$		$<0,05$	$<0,01$
	12	$40,2 \pm 6,1$	$161,0 \pm 29,1$	$<0,01$		$>0,05$	$<0,01$
	13	$126,1 \pm 1,1$	$128,0 \pm 7,6$	$<0,05$		$<0,05$	$<0,05$
IV	14	$32,6 \pm 0,4$	$35,4 \pm 0,5$	$<0,01$		$>0,05$	$<0,01$
	15	$19,8 \pm 0,3$	$23,4 \pm 0,5$	$<0,01$		$>0,05$	$<0,01$
	16	$11,1 \pm 0,5$	$13,5 \pm 0,5$	$<0,05$		$<0,05$	$<0,01$
	17	$11,1 \pm 0,5$	$13,1 \pm 0,5$	$<0,05$		$>0,05$	$<0,01$
	Σ	$743,48 \pm 29,37$	$918,6 \pm 60,57$				
	M	$45,49 \pm 1,72$	$54,03 \pm 3,56$				

Маалыматтык-когнитивдик көрсөткүчтөгү топ ичиндеги өзгөрүүлөр 5-тестте (дене салмагында) олуттуу өзгөрүүлөр ($P<0,01$) жана эркек балдардын көзөмөл тобунда белгиленгендигине ынандырат ($P<0,01$).

Балдардын ден соолугунун абалынын орточо арифметикалык көрсөткүчтөрүнүн өң өсүшү (7-тест) белгиленген.

8-9 жаштагы эркек балдардын сергек жашоо образынын мазмундук-операциялык компонентинде калыптандыруучу педагогикалык эксперимент мезгилинде 8ден 12ге чейинки тесттерде олуттуу өзгөрүүлөр (колдун динамометриясы, 30 метрге чуркоо,

чуркоо) аныкталган. чуркоо 3×10 , муундардагы мобилдүүлүк, оперативдүү ой жүгүртүү) алты изилденген көрсөткүчтөрдүн. Төмөнкү тесттер боюнча ($P < 0,05$) деңгээлдеги эркек балдардын контролдук жана эксперименталдык топторунун ортосунда олуттуу өзгөрүүлөр байкалды: кол динамометриясынын күчү (8); координациялоо жөндөмдүүлүгү (10); $P < 0,01$ деңгээлинде, муундардагы мобилдүүлүктү (11) жана оперативдүү ой жүгүртүүнүн (12) көрсөткүчтөрү боюнча олуттуу айырмачылыктар белгиленген.

8-9 жаштагы кыздарда калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин мезгилинде, ошондой эле балдарда сергек жашоо образынын ар түрдүү компоненттеринин орточо арифметикалык көрсөткүчтөрүндөгү олуттуу айырмачылыктар аныкталган.

8-9 жаштагы кыздардын сергек жашоо образынын стимулдук-баалуу компонентинде контролдук жана эксперименталдык топтордун көрсөткүчтөрүнүн ортосундагы олуттуу ($P < 0,05$; $P < 0,01$; $P < 0,001$) айырмачылыктар аныкталган. Ошентип, маанилүүлүк деңгээли боюнча $P < 0,05$ адамдын өз ден соолугуна болгон сезимдеринин көрүнүшүнүн орточо арифметикалык маанисине туура келет (3-тест). 3-тестке ылайык, контролдук жана эксперименталдык топтордун ортосунда айырмачылыктар кыйла олуттуу деңгээлде ($P < 0,01$) табылган.

Эмоционалдык абал боюнча контролдук жана эксперименталдык топтордун ортосунда маанилүүлүктүн олуттуу деңгээли $P < 0,01$ (2-тест) белгиленген. Педагогикалык эксперименттен кийин 1-тесттин (ден соолук жүрүм-туруму) суроо-талаптын натыйжалары контролдук жана эксперименталдык топтордун ортосунда олуттуу айырмачылыктарды көрсөттү ($P < 0,001$). Кыздардын көзөмөл жана эксперименталдык топторунун көрсөткүчтөрүнүн ортосунда олуттуу айырмачылыктар табылган жок.

Дем берүүчү-баалуу компоненттин көрсөткүчтөрүнүн (тесттеринин) динамикасындагы топ ичиндеги өзгөрүүлөрдү талдоо кыздардын эксперименталдык тобунда кыйла ишенимдүү олуттуу өзгөрүүлөр табылганын көрсөттү. Бул эксперименталдык топто сергек жүрүм-турумду ($P < 0,001$), эмоционалдык абалдын даражасын ($P < 0,01$), өзүнүн ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшүнүн көрүнүштөрүн ($P < 0,05$) мүнөздөгөн 1, 2, 3 тесттерде көрсөткүчтөр жогорулаган.

Калыптандыруу педагогикалык эксперименттин мезгилиндеги маалыматтык-когнитивдик компоненттин тесттеринде изилденген 4 белгинин 17синде гана (эмоционалдуулук жана баарлашуу фактору боюнча) олуттуу өзгөрүүлөр байкалган.

8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча биз тарабтан алынган натыйжаларды жана мурда жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн орточо арифметикалык маанилерин салыштыруу төмөнкүлөрдү көрсөттү: балдардын сергек жашоо образынын көрсөткүчтөрүнүн өзгөрмөлүүлүгү 8-9 жаш педагогикалык фактордун таасирине, ошондой эле 8-9 жаштагы балдардын жаш-индивидуалдык өзгөчөлүктөрүнө түздөн-түз байланыштуу; сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процесси көндүмдөрдү өткөрүп берүү (гетерохронизм) болуп саналат жана негизинен педагогикалык таасирдин деңгээлине жана багытына жана балдардын организмнин өнүгүшүнүн жана калыптанышынын жаш-жыныс өзгөчөлүктөрүнө жараша болот; 8-9 жаштагы балдар өзүнүн ден соолугуна

(3-тест) жана сергек жүрүм-турумуна (1-тест) карата оң көрүнгөн жогорулатылган сезимдерди калыптандырууга, кичүү окуучунун инсанынын кыймыл-аракет жана психикалык чөйрөсүн өнүктүрүүгө жана чыгармачылыкка сезимтал болушат. дене тарбия жана ден соолукту чыңдоочу билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү практикалык иштерге киргизүү.

Калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин жыйынтыгы көрсөткөндөй, 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процесси педагогикалык таасирдин көп кырдуу багыттуулугунан улам бир катар өзгөчөлүктөр менен мүнөздөлөт.

Сергек жашоо образынын мотивациялык-нарктык чөйрөсүндө өзүнүн ден соолугуна болгон жогорку сезимдердин көрүнүшү (3-тест) балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун элементтерин калыптандыруунун баштапкы элементи болуп саналат. Бала өзүнүн жүрүм-турум муктаждыктары аркылуу өзүнүн ден соолугуна болгон жогорку сезимдердин көрүнүшүн түшүнөт, өзүнүн ишмердүүлүгүн ийгиликтүү аяктаган мезгилде эмоционалдык абалды сезет (2-тест).

Эксперименталдык топтун балдарынын маалыматтык-когнитивдик компонентинде 4 жана 5 тесттер (дене узундугу жана салмагы), ошондой эле 6, 7 тесттер (жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы) ортосунда кыйла жогорку корреляция ($R > 0,70$) бар.

Жүрөктүн кагышы менен ден соолуктун байланышын төмөнкүдөй көз караштар менен түшүндүрүү керек: 1) дене кыймылдын машыгуусунан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы, негизинен, окуучунун ден соолугуна жараша дененин жалпы көрсөткүчтөрүн аныктайт; 2) тест жүргүзүү үчүн шарттар баланын жүрөк-кан тамыр системасынын ишине бир кыйла жогорку талаптарды коет. Белгилүү болгондой, жүрөк-кан тамыр системасынын нормалдуу иштеши – 2 тест (эмоционалдык абал); 16 тест (өзүн-өзү башкаруу фактору боюнча) жана 1-тест (саламат жүрүм-турум), 2 тест (эмоционалдык абал); тест 17 (эмоционалдуулук жана коомчулук фактору боюнча) жана 1,2,3 тесттин бардык үч компоненти (саламат жүрүм-турум, эмоционалдык абал, өзүнүн ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшү) дени сак адамдын дем берүүчү-баалуу компонентине киргизилген.

Жогорку корреляция ($R=0,870$) 17-тест (эмоционалдуулук жана коомчулук фактору боюнча) менен 9-тесттин (30 метрге чуркоо жөндөмдүүлүгү) ортосунда да табылган. Жогоруда айтылгандар кыска аралыкка чуркоо шарты үчүн тез реакция жана аткарылган кыймыл аракеттеринин жыштыгын жогорулатуу керек экендиги менен түшүндүрүлөт. Өз кезегинде эмоционалдуулук жана коомдоштук фактору боюнча маалыматтар борбордук нерв системасы сыяктуу белгилүү бир экстраверсиянын көрсөткүчү катары каралууга тийиш. Ошентип, 8-9 жаштагы балдарда бул фактор боюнча жогорку көрсөткүчтөр чуркоодо көрсөтүлгөн натыйжага оң таасирин тийгизет: чөлмөк чуркоо 3×10 ; чуркоо 30 метрге. Эксперименталдык топтун кыздарында калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин жыйынтыгы боюнча сергек жашоо образы боюнча жалпы корреляциянын ($30,60\%$ тен $24,0\%$ ке чейин) кыскаруу тенденциясы байкалды (эксперименттик топтун балдарындай эле топ) жогорку пайыздык катнашты ($78,50\%$) сактоо менен.

Эксперименталдык топтун кыздарынын сергек жашоо образынын структуралык көрсөткүчтөрүнүн өз ара аракеттенүүсү ошол эле топтогу балдардан түп-тамырынан айырмаланбайт. Корреляциялык мамилелердин түзүмүндө сергек жашоо образынын индикаторлорун дифференциялоонун ишенимдүү тенденциясы жана мотивациялык-баалуулук, мазмундук-операциялык, чыгармачылык-иштиктүүлүк компоненттеринин тесттеринин жогорку корреляциясынын санынын көбөйүшү аныкталган.

Анализдин жүрүшүндө аныкталган өзгөрүүлөрдү жана контролдук-эксперименталдык топтордогу студенттердин сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун өзгөчөлүгүн педагогикалык фактордун таасир этүү даражасы менен түшүндүрүүгө болот, б.а. билим берүү программаларын багыттоо жана 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу үчүн дене тарбия сабактарына атайын уюштурулган педагогикалык шарттарды киргизүү.

Тарбиялык ишмердүүлүк өзүнүн өнүгүүсүнүн бардык этаптарында коомдук аныкталган максатка ээ. Жогорудагы аныктамаларда заманбап коомдун социалдык тартиби ачык жана айкын ден соолукту чыңдоо багытына ээ. Дене тарбия боюнча билим берүү программаларын изилдеп жана жыйынтыктап жатып, мектеп окуучуларынын ден соолугун чыңдоого, адамдын ден соолугу жана анын организми жөнүндө алардын түшүнүктөрүн калыптандырууга багытталган милдеттерди тереңдетүү жана конкреттештирүү тенденциясы байкалганын белгилей кетүү керек. гигиена, медицина, дене тарбия жана спорт боюнча шык-тарды. Биздин педагогикалык экспериментте 2004-жылдагы дене тарбия программасы дене тарбиясынын салттуу билим берүү программасы катары колдонулуп, Мамлекеттик стандартты ишке ашырууга салым кошкон.

Бүткүл окуу жылынын ичинде эксперименталдык топ сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен биз сунуш кылган дене тарбия билим берүү программасы менен алектенди. Анын жалпы кабыл алынган мамлекеттик программадан принципалдуу айырмасы баланы өнүктүрүүдө жана тарбиялоодо алдыңкы билим берүүнүн принцибинин дагы активдүү колдонулушунда.

Иштин бул бөлүгүнүн алдыдагы милдеттеринин алкагында биздин алдыбызда билим берүү программаларында (салттуу, вариативдик, эксперименталдык) билим берүүнүн натыйжаларын сапаттуураак талдоо милдети турат.

Мамлекеттик стандарттын жана дене тарбия боюнча прогрессивдүү билим берүүнүн балдардын сергек жашоо образына тийгизген таасирин баалоо менен, биз төмөнкү талдоо схемасын карманууга аракет кылдык: кыздардын сергек жашоо образынын индивидуалдуу индикаторлорунун жана компоненттеринин өнүгүүсүнүн мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн аныктоо жана 8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн дене тарбиясынын салттуу билим берүү программасын колдонууда контролдук топтун уландары жана аларга тиешелүү педагогикалык баа берүү; эксперименталдык топтогу балдарды тереңдетип окутуунун шарттарында сергек жашоо образынын компоненттерин калыптандыруунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо; аларга тийиштуу педагогикалык баа беруу.

Дене тарбиясынын билим берүү программасы боюнча окуган балдардын көзөмөл тобунда калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин мезгилинде сергек жашоо

образынын орточо көрсөткүчтөрүнүн жакшыруусу байкалган, бирок ишенимдүү деңгээлде эмес. Балдардын көрсөткүчтөрүнүн өзгөрүүсүн талдоо 5, 11, 16 тесттерде олуттуу өзгөрүүлөрдү аныктады, аларды мүнөздөгөн: дене салмагын, муундардагы кыймылдуулукту, вестибулярдык туруктуулукту, ал эми кыздарда өзүн өзү көзөмөлдөө жагынан.

Жогорудагы тесттер 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык жана чыгармачыл-активдүүлүк көрсөткүчтөрүнө киргизилген.

Эксперименталдык топтун балдарынын сергек жашоо образынын индикаторлорунун жана компоненттеринин өзгөрүшүнүн мүнөзү сергек жашоо образынын негиздери менен 8-9 жаштагы мектеп окуучуларынын дене тарбиясы боюнча эксперименталдык билим берүү программасы кыйла жогорку деңгээлде натыйжалуулугун көрсөтөт.

Эксперименталдык билим берүү программасынын айырмалоочу белгилери болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Дене тарбия сабактарында балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууда педагогикалык таасирлердин өнүгүп келе жаткан мүнөзү.

2. Окуучулардын алдынкы билиминин негизинде камсыз кылынган окуу процессинин эффективдуулугу.

3. 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык жана чыгармачылык-иштиктүү компоненттерин актуалдаштыруу.

Натыйжада, дене тарбиясынын ар бир колдонулган билим берүү программалары өнүгүп жатат, ошол эле учурда алардын эффективдүүлүк деңгээли бирдей эмес. Мамлекеттик (салттуу) программага объективдүү баа берүү үчүн педагогикалык эксперименттин убактысы (бир окуу жылы) ачык эле жетишсиз деп эсептейбиз. Анын натыйжалуулугун аныктоо үчүн бир кыйла убакыт (3-4 окуу жылы) керек, ошондо гана педагогикалык ишмердүүлүктүн болжолдонгон натыйжасына жетишүүгө болот.

Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен башталгыч класстардын окуучуларынын дене тарбиясынын эксперименталдык билим берүү программасы боюнча эксперименталдык иштердин жыйынтыгы 8-9-класстын окуучуларынын дене тарбия жана ден соолуктарын тарбиялоо боюнча максаттарды жана милдеттерди коюунун негиздүүлүгүн жана ишенимдүүлүгүн тастыктады. Жогоруда айтылгандар тереңдетилген билимге негизделген дене тарбия программаларын киргизүү мектеп окуучуларынын кыймыл-аракетинин процессин оптималдаштырууга, ал эми тиешелүү шарттарда мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын баштапкы деңгээлин (негизин) калыптандырууга мүмкүнчүлүк түзөрүн ырастоого мүмкүндүк берет.

Саясий, экономикалык жана идеологиялык процесстерди кайра куруу окуу-тарбия процессин активдештирүүнү милдеттендирет. Маселени чечүүнүн мындай жолдорунун бири – күтүү принцибине негизделген билим берүү.

Студентке багытталган мамилени ишке ашырууда сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процесси төмөнкүдөй педагогикалык өзгөчөлүктөр менен мүнөздөлүүгө тийиш: мектеп окуучуларынын сергек жашоо

образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууда окуу материалын өздөштүрүү жана тарбиялык маселелерди чечүүгө багыттоо. 8-9 жаштагылардын дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо иштеринин теориялык концепцияларын жана методдорун иштеп чыгуу; ден соолук маселелерин чечүүгө көмөктөшүүчү аракеттердин ыкмаларын жана программаларын өздөштүрүү; билим берүүдө баланын когнитивдик, индивидуалдык жана социалдык мотивдерин канааттандыруу.

Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процесси тиешелүү структурага ээ: максаты, милдеттери, предметтик мазмуну, принциптери, каражаттары жана ыкмалары, продукты же натыйжасы.

8-9 жаштагы кенже мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын предметтик-мазмундук негиздерин иштеп чыгууда биз бул курактагы балдардын кыймыл аракетине, өзүн-өзү өнүктүрүүсүнө, ар кандай оюндарга физиологиялык муктаждыктар басымдуулук кылаарын эске алдык. 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образын калыптандыруу процессин ишке ашыруу төмөнкү принциптерге таянууну карайт: бүтүндүк, гумандаштыруу, активдүүлүк мамилеси, форма жана мазмунун, жеткиликтүүлүгүн, оптималдаштыруусу, дифференциациясы жана жекелештирүү, ден соолукту чыңдоо багыты, прогрессивдүү өнүгүү, максат коюу диагностикасы, балдардын биримдиги ж.б.

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун натыйжасы: окуучулардын жеке физикалык өнүгүүсү жөнүндө тиешелүү билимдерди өздөштүрүү, ден соолукту чыңдоочу дене тарбия көнүгүүлөрүн өз алдынча аткаруу, жашоодо дене тарбиянын маанисин жана ролун түшүнүү. күндүн күн тартиби; жеке физикалык даярдыгынын тиешелүү деңгээлине жетишүү, эртең мененки гигиеналык гимнастиканы аткаруу көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн, рационалдуу тамактануу көндүмдөрүн өздөштүрүү; алынган кыймыл-аракетти жана жөндөмдөрдү, физикалык сапаттарды күнүмдүк турмушта колдонуу; окуучулардын катаалдаштыруу процедураларына жана жаратылыштын табигый айыктыруучу күчтөрүнө эмоционалдык оң мамилесин калыптандыруу; жеке жана коомдук гигиена, күн тартиби, автотренинг, өзүн-өзү массаж жөнүндө зарыл билимдерди өздөштүрүү; эс алууда жана машыгуудан кийин жүрөктүн кагышын аныктоо көндүмдөрүн өздөштүрүү, динамометрия, бир мүнөттө дем алуунун ылдамдыгы, дем алуу ж.б. Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен биз 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын функцияларын аныктадык: билим берүү, өнүктүрүү, тарбиялоо, коомдошуу, эстетикалык, гносеологиялык.

КОРУТУНДУ

Ден соолукту чыңдоо багытындагы башталгыч класстардын окуучуларынын дене тарбиясынын натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча жүргүзүлгөн изилдөөлөр милдеттерди толук ишке ашырууга жана **төмөнкү корутундуларды** түзүүгө мүмкүндүк берди:

1. Мектептин дене тарбиясында окуучулардын тандалган контингенти жана алардын билим деңгээлин, ден соолугунун абалын, физикалык жана психологиялык даярдыгын окуу процессинде эске алуу зарылчылыгы жөнүндө ойлор калыптанган. Дене тарбия теориясынын жана методологиясынын бул жобосу үлгү катары каралып, тарбиялык сабактарды уюштуруунун жана өткөрүүнүн кыйла натыйжалуу каражаттарын

жана ыкмаларын колдонууга, ошондой эле сергек жашоо образынын критерийлерин аныктоого багытталган. Ошону менен бирге, бул мыйзам ченемдүүлүк негизинен дене тарбия боюнча билим берүү процессинде анын көрүнүшүн чагылдыра албастыгын баса белгилей кетүү керек.

Атайын адабиятта жана мектеп практикасында 8-9 жаштагы окуучулардын сергек жашоо образынын бул мыйзам ченемдүүлүктөрү жана критерийлери үстүртөн көрүнөт. Ушундан улам, башталгыч билим берүүнүн жана дене тарбиянын методикасы боюнча мугалимдердин мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-оперативдик жана чыгармачылык-иштиктүүлүк компоненттерин мүнөздөгөн сергек жашоо образын калыптандыруу үчүн тийиштүү билим, көндүм жана көндүмдөр жок. Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууга таасир этүүчү маселелер дене тарбия жана эс алуу ишинин методологиясын, максаттарын, милдеттерин, мазмунун, принциптерин, колдонулуучу каражаттарын, көрсөткүчтөрүн аныктоодо болуп саналат.

8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууга баа берүү ыкмалары көрсөткүчтөрүнүн жыйындысынан турат:

- башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образын калыптандыруунун максаттарын, милдеттерин, ролун аңдоодо;
- өзүнүн жүрүм-турумуна жана психоэмоционалдык абалына баа берүү;
- билимдин социалдык-физиологиялык негиздери;
- билимдердин, билгичтиктердин, көндүмдөрдүн жана сергек жашоонун адаттарынын педагогикалык негиздери;
- психофизикалык сапаттардын көрсөткүчтөрүнүн өзгөрүшү;
- башталгыч класстардын окуучуларынын арасында дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо иштеринин калыптанышынын болушу;
- сергек жашоо мүнөзүн калыптандыруу деңгээли;
- психосоциалдык "мендин" өнүгүү даражасы.

Дене тарбия боюнча билим берүү программасынын илимий-педагогикалык негиздерин сергек жашоо образынын негиздери менен иштеп чыгуунун кечиктирилгис муктаждыгы бар:

- дене тарбия боюнча окуу процессинде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууда багытталган ыкманы кыйла кеңири колдонуу;
- дене тарбия боюнча билим берүү программасынын бөлүмдөрүнүн ырааттуулугу жана мазмуну;
- башталгыч класстын окуучуларынын тиешелүү психикалык, моралдык, кыймыл-аракеттик, психоэмоционалдык сапаттарын жана касиеттерин өнүктүрүү;
- кыймыл аракет процессиндеги алдынкы билим берүү;
- дене тарбия боюнча окуу процессин тематикалык багыттоо жана 8-9 жаштагы окуучуларга тиешелүү педагогикалык таасирлердин системалуу улантуусу менен уюштуруу.

2. Окуучулардын абалынын, психофизикалык даярдыгынын деңгээли аларга коюлган талаптардан артта калууда. Бул атайын билимдердин, көндүмдөрдүн, касиеттердин жана сапаттардын жетишсиз өнүгүү деңгээли, начар сабакка баруу жана оорулардын саны жана башка көптөгөн нерселер менен тастыкталат. Башкалар

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча түзүлгөн уюштуруу-методикалык камсыздоо да каалаган деңгээлге жеткен эмес. Ошол эле учурда бул маселеде оң өзгөрүүлөр бар, бир катар маселелер кесиптик жана педагогикалык жактан жаңыланууга муктаж. Муну

окуучуларга педагогикалык таасир көрсөтүүнүн салттуу каражаттары, формалары жана ыкмалары колдонулган маалыматтар тастыктайт.

Дене тарбия боюнча окуу процессинде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу үчүн ачылган педагогикалык шарттар:

- башталгыч класстын окуучуларынын дене тарбиясы боюнча сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессине системалуу жана жеткиликтүү болуу 8-9 жаштагы балдардын жаш (акыл, кыймыл-аракет жана психикалык) өзгөчөлүктөрүн эске алууну жана алардын кызыкчылыктарын, керектөөлөрүн жана мотивдерин ишке ашырууну камтыйт.

- Окуучуда ден соолуктун жогорулатылган сезимин калыптандыруу жана өзүн-өзү өнүктүрүүгө, өзүн-өзү өнүктүрүүгө негизделген сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууга кайра ойлонулган мамиле үчүн өбөлгөлөрдү түзүү үчүн дене тарбиянын зарыл каражаттарын жана ыкмаларын кыйла натыйжалуу пайдалануу, контролдоо жана өзүн-өзү тарбиялоо.

3. Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжалары бизди эксперименталдык программанын алкагында окуучулар менен системалуу билим берүү процесстеринин илимий жактан максатка ылайыктуулугуна ынандырат, алар басымдуу көпчүлүккө кыйла олуттуу жакшыртууга ($P < 0,05$ деңгээлинде) (оң) таасирин тийгизет. көрсөткүчтөрдүн. Ошентип, педагогикалык эксперимент мезгилинде эксперименталдык топто 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образын калыптандыруунун көрсөткүчтөрүндө контролдук топко салыштырмалуу олуттуу айырмачылыктар ($P < 0,05$) аныкталган:

- 11 көнүгүү боюнча көзөмөл жана эксперименталдык топтордун ортосундагы балдар;

- он көрсөткүч боюнча контролдук жана эксперименталдык топтордун ортосундагы кыздар.

Топтун ичиндеги натыйжалардын өзгөрүүсү 8-9 жаштагы балдардын көлөмүн жана жашоо образын мүнөздөйт, ошондой эле эксперименталдык топтун изилденген параметрлеринин олуттуу өсүшүн ($P < 0,05$; $P < 0,01$; $P < 0,001$) көрсөтөт. Эксперименталдык топто эркек балдар бир кыйла олуттуу деңгээлде жакшырды – 17ден 14, кыздар – 13 көрсөткүч.

4. Сунушталган билим берүү программасынын натыйжалуулугун изилдөөнүн жүрүшүндө алынган педагогикалык эксперименттин натыйжалары эксперименталдык топтун студенттеринин дене тарбиясынын педагогикалык негиздерин калыптандырууга болгон мамилесинде оң өзгөрүүлөрдү белгилөөгө мүмкүндүк берди, ден соолуктун деңгээлинин жогорулашынан улам келип чыккан өз ден соолугуна, сабакка болгон сезимдеринин оң өзгөрүшү, бул окуучулардын окуу ишинин оптималдуу режимин уюштуруунун натыйжасы болду.

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн ар тараптуулугу, алардын педагогикалык изилдөөлөрдүн жүрүшүндө аныкталган өзгөчө мааниси бир катар методикалык сунуштарды иштеп чыгуу үчүн өзүнүн өбөлгөлөрүн түзөт. Мына ушул жагдайларды жана дене тарбия сабагында окуу-тарбиялоо процессинде сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу жөнүндө басымдуулук кылган илимий-теориялык идеяларды эске алып, биз бул сунуштарды анын мазмунунун жана илимий-методикалык жактан камсыз кылуунун белгиленген логикасына ылайык келтирүүнү чечтик.

1. Башталгыч класстарынын окуучуларында сергек жашоо образынын негиздерин калыптандыруунун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн түзүмүн, мазмунун, формаларын, ыкмаларын чагылдырган көрсөткүчтөрдү системалуу түрдө изилдөө, талдоо жана жалпылоо зарыл, факторлор, педагогикалык шарттар жана сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун, физикалык ден соолуктун, алардын абалынын, физикалык

даярдыгынын деңгээлинин көйгөйлөрүн, алынган көрсөткүчтөрдү объективдүү баалоо, алардын негизинде пайда болгон маселелерди чечүүнүн жолдорун конкреттештирүү.

Мындай керсеткучтер ар бир кварталдын алдында, аларды аткаруу учурунда жана окуу жылынын аягында жыйынтыкталышы керек. Ансыз студенттердин даярдыгынын тиешелүү аспектилерине керектүү жана максаттуу таасир этүүгө жетишүү өтө кыйын.

Ден соолуктун чыныгы деңгээлин жана анын дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо иштерине тийгизген таасиринин өзгөчөлүктөрүн жетишерлик терең билүүнүн негизинде билим берүү процессинин билим берүү, ден соолукту чыңдоо жана тарбиялоонун натыйжалуулугун олуттуу жогорулатуу зарыл. Ушул максатта тандалып алынган контингенттин дене тарбиясы боюнча окуу процессине дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо эффективдүүлүгүн жогорулатууну жана сабактардын тиешелүү формаларын уюштурууну караган атайын иштелип чыккан билим берүү программасы киргизилсин.

Билим берүү программасынын максаты жана милдеттери дене тарбия боюнча билим берүүнүн мазмунунун талаптарына негизделип, сергек жашоо образын калыптандыруунун маанилүү багыттарын так жана так чагылдырууга тийиш.

Мындай үзгүлтүксүз аракеттер системалуу натыйжаларга алып келиши жана өзүнүн өзгөчөлүгү менен айырмалануусу үчүн ар бир класс үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун атайын жумушчу моделдерин түзүү максатка ылайыктуу. Мындай методдор аларды окутуунун индивидуалдуулугун камсыз кылат. Башкача айтканда, бул жалпы педагогикалык жана ден соолукту чыңдоо, тарбиялоо жана ден соолукту чыңдоо иштеринин зарыл бүтүндүгүн камсыз кылат.

2. Сергек жашоо образынын билимдерин, билгипчтерин жана көндүмдөрүн өздөштүрүүнүн системалуулугу окуу процессинде да, үй-бүлөдө да окуучунун мотивациялык жана баалуулук жагына таасирин тийгизет. Ушуга байланыштуу үйдөгү дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо милдеттеринин системасын иштеп чыгуу, ошондой эле балдар менен ата-энелер үчүн биргелешкен билим берүү, ден соолукту чыңдоо жана тарбиялоо боюнча милдеттерди иштеп чыгуу зарыл.

Сергек жашоо образынын көрсөткүчтөрүн ишенимдүү олуттуу жакшыртуу окуучулардын дене тарбиясына инсандык-багытталган мамилени ишке ашыруу менен, алдыңкы билим берүү процессине басым жасоо менен мүмкүн болот.

Педагогикалык таасирге эң жакындары төмөнкүлөр экенин эстен чыгарбоо керек: мотивациялык-баалуулук; 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын мазмундук-оперативдик жана чыгармачылык-иштиктүү компоненттери.

Диагноз коюуда, башталгыч класстын окуучуларында сергек жашоо образын калыптандырууга мониторинг жүргүзүүдө жана тесттердин комплексин аныктоодо, башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын кыйла маалыматтык көрсөткүчтөрү болуп төмөнкүлөр саналаарын эстен чыгарбоо керек: эмоционалдык абалдын деңгээли (тест). 2), өз ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшү (3-тест); дене узундугу (тест 4); машыгуудан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы (тест 6); жалпы ден соолук (тест 7); 30 метрге чуркоодо (9-сыноо); кыймылдарды координациялоо; өзүн-өзү сыйлоо, өзүн-өзү башкаруу, эмоционалдуулук жана коомдук мамиле. 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын аз маалыматтык көрсөткүчтөрүнө биз төмөнкүлөрдү аныктадык: дени сак жүрүм-турумду баалоо; дененин салмагы; муундардагы мобилдүүлүк (11 тест); вестибулярдык туруктуулук (12 тест); сергек жашоо образынын оң адаттарын калыптандыруу деңгээли (14 тест).

Окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окуу процессин пландаштырууда дене тарбиясынын ден соолукту чыңдоочу жана ден соолукту үнөмдөөчү технологияларын колдонууга көңүл буруу керек, ал эми ден соолукту сактоонун маңызы биринчи кезекте керектүү көлөмдөрдү, интенсивдүүлүктөрдү жана

педагогикалык таасирлерди тандоо жана ишке ашыруу, башталгыч класстын окуучуларынын адекваттуу оперативдүү жана учурдагы абалы.

4. Терең билим берүү процессинде дене тарбия сабактарында окуучулардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу үчүн балдарга төмөнкүлөрдү көрсөтүү үчүн тиешелүү педагогикалык шарттарды түзүү зарыл:

– шыктар, кызыкчылыктар жана муктаждыктар;

– билим берүү иш-аракеттеринин ыкмаларын билимдери, билгичтиктери, көндүмдөрдү, шыктары;

– жекече өзгөчөлүктөр, сапаттар жана касиеттер;

– өзүн-өзү башкаруу жана өзүн-өзү жөнгө салуу билимдери, билгичтиктери жана көндүмдөрү;

– сын көз караш менен баалоо, активдүүлүк, максатка умтулуу;

– коммуникация жана өз ара аракеттенүү боюнча билимдери, билгичтиктери жана көндүмдөрү.

Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун багытталган мазмунун, формаларын жана ыкмаларын аныктоодо, окуучулардын дене тарбиясын жана ден соолукту чыңдоочу даярдыгын жогорулатууну камсыз кылууда алдынкы акыл-эс, психофизикалык, адеп-ахлактык жактан өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл буруу керек, эрктүү сапаттары жана касиеттери, морфофункционалдык өзгөчөлүктөрү, ден соолук абалы, жогорулаган сезимдер жана мотивдер.

Окуучулардын билим берүү, ден соолук жана тарбиялык даярдыгынын деңгээлин жогорулатууга багытталган окуу процессинин көлөмүн аныктоодо сергек жашоо образынын билимдерин, көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн эстен чыгарбоо керек. Атап айтканда, алардын көбү (табиятынан) жеке жана коомдук гигиеналык талаптарды сактоо менен байланышкан. Албетте, сергек жашоонун мындай билимдерин, көндүмдөрүн жана адаттарын өнүктүрүү студенттин ден соолук мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүчү башка иш-чаралардын жетиштүү түрлөрүн колдонуу менен айкалыштырылышы керек.

5. Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин түзүүнүн каражаттарын, формаларын жана ыкмаларын аныктоодо окуу-тарбия процессин уюштуруунун жана өткөрүүнүн тиешелүү ыкмаларын колдонууну унутпаш керек. Акцент катары, атаандаштык, оюн жана башка ыкмалар жана алардын мүмкүн болгон сорттору жана айкалыштары. Албетте, бул ыкмалардын ар бири сергек жашоонун жалпы көрсөткүчтөрүн эске алуу керек; практикалык мааниси; калыптануу стадиясы жана башка белгилуу жагдайлар.

Окуучулардын көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн багыттуу калыптандырууга толук кандуу педагогикалык колдоо көрсөтүү максатында керектүү окуу, усулдук адабияттар, көрсөтмөлүү окуу куралдары, тиешелүү программалар, окутуунун техникалык каражаттары, башка материалдар жана жабдуулар бар.

Комплексте сунушталган методикалык сунуштар изилдөөбүздүн тандалган аспектилерин чагылдырып, окуучулардын жаш курагын, физикалык ден соолугун, кызыкчылыктарын, мотивдерин эске алуу менен окуу процессинин дене тарбиясын жана ден соолукту чыңдоочу натыйжалуулугун жогорулатуунун маанилүү жолдорун камтыйт жана башка көптөгөн нерселер.

МЕТОДИКАЛЫК СУНУШТООЛОР

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн ар тараптуулугу, алардын педагогикалык изилдөөлөрдүн жүрүшүндө ачылган өзгөчө мааниси методикалык сунуштардын сериясын иштеп чыгуу үчүн өзүнүн өбөлгөлөрүн түзөт. Ушул жагдайды жана дене тарбия процессинде сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу жөнүндө белгиленген илимий-теориялык ойлорду эске алып, биз бул сунуштарды анын мазмунунун жана илимий-методикалык жактан белгиленген логикага ылайык келтирүүнү колдоонууну чечтик.

1. Дене тарбия боюнча окуу-тарбиялоо процессинде сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн башталгыч класстын окуучулары түзүмүн, мазмунун, формаларын, ыкмаларын, факторлорун чагылдырган көрсөткүчтөрдү системалуу түрдө изилдеп, талдап, жалпылап чыгышы керек. , сергек жашоо образынын, физикалык ден соолуктун педагогикалык негиздерин калыптандыруудагы педагогикалык шарттарды жана көйгөйлөрдү, алардын абалын, дене тарбиялык даярдыгынын деңгээлин, алынган көрсөткүчтөрдү объективдүү баалоо, алардын негизинде дене тарбиясынын пайда болгон маселелерин чечүүнүн жолдорун конкреттештирүү. жана ден соолукту чыңдоочу жаратылыш.

Мындай көрсөткүчтөр ар бир кварталдын алдында, аларды ишке ашырууда жана окуу жылынын аягында жүргүзүлүшү керек. Ансыз студенттердин даярдыгынын тиешелүү аспектилерине керектүү жана максаттуу таасир этүүгө жетишүү өтө кыйын.

2. Физикалык ден соолуктун иш жүзүндөгү деңгээлин жана анын дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо иштерине тийгизген таасиринин өзгөчөлүктөрүн жетишерлик терең түшүнүүнүн негизинде дене тарбия процессинин башталгыч класстары менен билим берүү, ден соолукту чыңдоо жана тарбиялоо натыйжалуулугу. мектеп окуучуларын бир кыйла жакшыртуу керек. Бул максатта тандалып алынган контингенттин дене тарбиясынын окуу процессине дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо эффективдүүлүгүн жогорулатууну жана сабактардын тиешелүү формаларын уюштурууну караган атайын иштелип чыккан билим берүү программасы киргизилсин.

Билим берүү программасынын максаты жана милдеттери дене тарбия боюнча билим берүүнүн мазмунунун талаптарына негизделип, сергек жашоо образын калыптандыруунун маанилүү багыттарын так жана так чагылдырууга тийиш.

Мындай үзгүлтүксүз аракеттер системалуу натыйжаларга алып келиши жана өзүнүн өзгөчөлүгү менен айырмалануусу үчүн ар бир класс үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун атайын жумушчу моделдерин түзүү максатка ылайыктуу. Мындай методдор аларды окутуунун индивидуалдуулугун камсыз кылат. Башкача айтканда, бул жалпы педагогикалык жана ден соолукту чыңдоо, тарбиялоо жана ден соолукту чыңдоо иштеринин зарыл бүтүндүгүн камсыз кылат.

1. Сергек жашоо образынын билимдерин, көндүмдөрүн жана адаттарын өздөштүрүүнүн системалуу мүнөзү окуу процессинде да, үй-бүлөдө да окуучунун мотивациялык жана баалуулук жагына тийгизген таасири менен берилет. Ушуга байланыштуу үйдөгү дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо боюнча милдеттердин системасын иштеп чыгуу, ошондой эле балдар жана ата-энелер үчүн биргелешкен билим берүү, ден соолукту чыңдоо жана тарбиялоо боюнча милдеттерди иштеп чыгуу зарыл.

Сергек жашоо образынын көрсөткүчтөрүн ишенимдүү олуттуу жакшыртуу

окуучулардын дене тарбия процессинде алдыңкы билим берүү процессине басым жасоо менен студентке багытталган мамилени ишке ашыруу менен мүмкүн болот.

Педагогикалык таасирлерге эң эле кабылгандары төмөнкүлөр экенин эстен чыгарбоо керек: мотивациялык-баалуулук; 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын мазмундук-оперативдик жана чыгармачылык-иштиктүү компоненттери.

Диагноз коюуда, башталгыч класстын окуучуларында сергек жашоо образын калыптандырууга мониторинг жүргүзүүдө жана тесттердин комплексин аныктоодо, башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын кыйла маалыматтык көрсөткүчтөрү болуп төмөнкүлөр саналаарын эстен чыгарбоо керек: эмоционалдык абалдын деңгээли (тест). 2), өз ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшү (3-тест); дене узундугу (тест 4); машыгуудан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы (тест 6); жалпы ден соолук (тест 7); 30 метрге чуркоодо (9-сыноо); кыймылдарды координациялоо; өзүн-өзү сыйлоо, өзүн-өзү кармай билүү, эмоционалдык жана коомдук мамиле. 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын аз маалыматтык көрсөткүчтөрүнө биз төмөнкүлөрдү аныктадык: дени сак жүрүм-турумду баалоо; дененин салмагы; муундардагы мобилдүүлүк (тест 11); вестибулярдык туруктуулук (тест 12); сергек жашоо образынын оң адаттарын калыптандыруу деңгээли (тест 14).

2. Окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окуу процессин пландаштырууда дене тарбиясынын ден соолукту чыңдоочу жана ден соолукту үнөмдөөчү технологияларын колдонууга көңүл буруу керек, ал эми ден соолукту сактоонун маңызы биринчи кезекте керектүү көлөмдөрдү, интенсивдүүлүктү жана педагогикалык таасирди тандоо жана ишке ашыруу, башталгыч класстын окуучуларынын адекваттуу оперативдүү жана учурдагы абалы.

Дене тарбия сабагында тереңдетилген билим берүү процессинде окуучулардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу үчүн балдардын: мотивдерин, жогорулаган сезимдерин жана муктаждыктарын көрсөтүүсү үчүн тиешелүү педагогикалык шарттарды түзүү зарыл; билимдерин, көндүмдөрүн, көндүмдөрүн жана билим берүү ишинин ыкмаларын; жеке өзгөчөлүктөрү, сапаттары жана касиеттери; өзүн-өзү башкаруунун жана өзүн-өзү жөнгө салуунун билими, көндүмдөрү жана көндүмдөрү; өзүн сын көз менен баалоо, активдүүлүк, максатка умтулуу жана активдүүлүк; коммуникация жана өз ара аракеттенүү боюнча билим, көндүм жана көндүмдөр.

3. Окуучулардын дене тарбиясын жана ден соолукту чыңдоочу даярдыгын жогорулатууну караган сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун багытталган мазмунун, формаларын жана ыкмаларын аныктоодо алдыңкы психикалык, психофизикалык, моралдык-эргтүү сапаттары жана касиеттери, морфофункционалдык өзгөчөлүктөрү, ден соолук абалы, жогорулаган сезимдер жана мотивдер.

Окуучулардын билим берүү, ден соолукту чыңдоо жана тарбиялоо даярдыгынын деңгээлин жогорулатууга багытталган окуу процессинин көлөмүн аныктоодо сергек жашоо образы боюнча алынган билимдерди, көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү эстен чыгарбоо керек. Атап айтканда, алардын көбү (табияты боюнча) жеке жана социалдык гигиеналык талаптарды сактоо менен байланышкан. Албетте, сергек жашоонун мындай билимдерин, билгичтиктерин жана көндүмдөрүн өнүктүрүү студенттин ден соолук

мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүчү башка иш-чаралардын жетиштүү түрлөрүн колдонуу менен айкалыштырылышы керек.

4. Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун каражаттарын, формаларын жана ыкмаларын аныктоодо окуу-тарбия процессин уюштуруунун жана өткөрүүнүн тиешелүү ыкмаларын колдонууну унутпаш керек. Акцент катары, атаандаштык, оюн жана башка ыкмалар жана алардын мүмкүн болгон сорттору жана айкалыштары. Албетте, бул ыкмалардын ар бири сергек жашоонун жалпы көрсөткүчтөрүн эске алуу керек; практикалык мааниси; калыптануу стадиясы жана башка белгилүү жагдайлар.

Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча билимдердин, көндүмдөрдүн жана көндүмдөрдүн каражаттарынын жана ыкмаларынын оригиналдуулугу, алардын көп түрдүүлүгү жана өзгөчө багыты окуу процессин тийиштүү уюштуруу менен айкалыштырылышы керек: фронталдык, топтук, жекече, ар түрдүү методдор жана физикалык көнүгүүлөрдү аткаруу: синхрондуу, агымдык, кезектешип, аралаш. Жалпысынан бул окуу процессинин уюштуруучулук негиздери ар бир окуу процессинин рационалдуу курулушун, окуучулардын ишмердигинин бардык жактарын толук башкарууну камсыз кыла тургандай тузулуп жатат.

Окуучулардын билимин, көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн багыттуу калыптандырууга толук кандуу педагогикалык колдоо көрсөтүү үчүн ал керектүү окуу, усулдук адабияттарга, көрсөтмөлүү окуу куралдарына, тиешелүү программаларга, окутуунун техникалык каражаттары башка материалдарга жана жабдууларга ээ.

Комплексте сунушталган методикалык сунуштар изилдөөбүздүн тандалып алынган аспектилерин чагылдырып, студенттердин жаш курагын, физикалык ден соолугун, жогорулаган сезимдерин эске алуу менен окуу процессинин дене тарбия жана ден соолукту чыңдоо эффективдүүлүгүн жогорулатуунун маанилүү жолдорун камтыйт. мотивдер жана башкалар.

Диссертациянын негизги мазмуну автордун төмөнкү басылмаларында жарыяланган:

1. Турсунбекова, С.М. Структура, признаки и уровни здорового образа жизни, формируемые на занятиях по физической культуре / С.М.Турсунбекова / Социальные и гуманитарные науки. - Бишкек, 2011. - № 5-6. - С. 158-161, 0,25 п.л.

2. Турсунбекова, С.М. Педагогические предпосылки формирования основ здорового образа жизни детей 8-9 лет в образовательном процессе по физической культуре / С.М. Турсунбекова / Наука и новые технологии. -Бишкек, 2012. - №8. - С. 257-260, 0,2 п.л.

3.Турсунбекова, С.М. Педагогические основы и содержание здорового образа жизни школьников / С.М. Турсунбекова / Известия вузов. - Бишкек, 2013. - № 1. - С. 246-249, 0,2 п.л.

4. Турсунбекова, С.М. Здоровый образ жизни на занятиях по физической культуре / С.М. Турсунбекова / Эл агартуу. - Бишкек, 2013. - № 1-2. - С. 43-46, 0,25 п.л.

5. Турсунбекова, С.М. Формирование основ здорового образа жизни детей 8-9 лет в образовательном процессе по физической культуре/С.М. Турсунбекова / Эл агартуу. - Бишкек, 2013. - № 3-4. - С. 48-52, 0,25 п.л.

6. Турсунбекова, С.М. Окуучулардын сергек жашоо ыңгайынын негиздери жана мазмуну / С.М. Турсунбекова / Эл агартуу. - Бишкек, 2013.-№ 5-6. - С.12-16, 0,25 п.л.

7. Турсунбекова, С.М. 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо ыңгайы жана дене бой абалы / С.М Турсунбекова / Известия вузов. - Бишкек, 2013.-№5. - С. 221-224, 0,25 п.л.
8. Турсунбекова, С.М. Дене тарбия сабактарында калыптандыруучу сергек жашоо ыңгайынын түзүлүшү, критерийлери жана денгээлдери / С.М. Турсунбекова / Эл агартуу. - Бишкек, 2013. - № 7-8. - С. 18-22, 0,25 п.л.
9. Турсунбекова, С.М. Мамлекеттик билим берүү стандартынын жана дене тарбияда озуп отуунун, балдардын сергек жашоо ыңгайына тийгизген таасири / С.М. Турсунбекова / Эл агартуу. - Бишкек, 2013. - № 9-10. - С 20-24, 0,25 п.л.
10. Турсунбекова, С.М. Личностно-ориентировачный подход в процессе формирования основ здорового образа жизни детей 8-9лет / С.М. Турсунбекова / Вестник Костанайского государственного университета им. А. Байтурсынова: материал Международной научно-практической конференции. - Костанай, 2014. - №2. - С. 220-223, 0,25 п.л.
11. Турсунбекова, С.М. Дене бой тарбиясындагы алдыга озуп окутуу, окуучулардын сергек жашоо ыңгайынын калыптандыруусунун стимулу катары / С.М. Турсунбекова / Известия вузов. - Бишкек, 2014. - № 1.-С. 174-177, 0,31 п.л.

Педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын алуу үчүн диссертациялары, адистиги 13.00. 01 — жалпы педагогика, педагогика жана тарбиянын тарыхы боюнча Турсунбекова Саадат Микарамовнанын «Башталгыч класстарынын окуучуларында сергек жашоо образынын негиздерин калыптандыруу» деген темасынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: сергек жашоо образы, башталгыч класстын окуучулары, окуу процесси, дене тарбиясы, түзүлүшү, деңгээли жана өзгөчөлүктөрү.

Изилдөөнүн объектиси: 8-9 жаштагы башталгыч класстын окуучулары менен дене тарбия боюнча окуу процесси сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу боюнча.

Изилдөө предмети: 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин тереңдетилген билим берүү процессинде жана окуучуга багытталган мамиледе калыптандыруу.

Изилдөөнүн максаты: дене тарбия боюнча окуу процессинде 8-9 жаштагы башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образын калыптандыруунун педагогикалык негиздерин иштеп чыгуу.

Илимий жаңылык төмөнкүлөрдөн турат: сергек жашоо образынын структуралык компоненттерин ачуу: мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык жана мазмундук; дене тарбия боюнча ЕПде башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин баалоо критерийлерин аныктоо; башталгыч класстын окуучуларынын сергек жашоо образынын мазмунун аныктоо; башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздери менен дене тарбиясы боюнча билим берүү программасынын илимий-методикалык негиздерин иштеп чыгуу, 8-9 жаштагы балдар үчүн сергек жашоо образын калыптандыруунун ЖБ аныктоо.

Диссертациянын теориялык мааниси төмөндөгүлөрдөн турат: башталгыч класстын окуучулары үчүн сергек жашоо образынын негиздеринин педагогикалык түзүмүн аныктоо: 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын критерийлерин аныктоо, балдарды сергек жашоо образын түзүүнүн илимий-методикалык негиздерин иштеп чыгуу. физкультура боюнча ЕПде алдынкы билим берүү процессинде сергек жашоо образы.

Практикалык мааниси 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образын калыптандырууга жана жакшыртууга мүмкүндүк бергендигинде. Мугалимдер тарабынан иштелип чыккан жана эксперименталдык жактан негизделген педагогикалык шарттарды, окуу программаларын, илимий-методикалык сунуштарды: дене тарбия жана башталгыч билим берүүнүн теориясы менен методикасын натыйжалуу колдонууга болот.

РЕЗЮМЕ

Диссертации Турсунбековой Саадат Микарамовны на тему: «Формирование основ здорового образа жизни у учащихся начальной школы» на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, по специальности 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования

Ключевые слова: здоровый образ жизни, учащиеся начальных классов, образовательный процесс, физическое воспитание, структура, уровни и признаки.

Объект исследования: Образовательный процесс по физической культуре с учащимися начальных классов 8-9 лет по формированию педагогических основ здорового образа жизни.

Предмет исследования: формирование педагогических основ здорового образа жизни детей 8-9 лет в процессе опережающего образования и личностно-ориентированного подхода.

Цель исследования: разработка педагогических основ формирования здорового образа жизни учащихся начальных классов 8-9 лет в образовательном процессе по физической культуре.

Научная новизна состоит в : выявлении структурных составляющих ЗОЖ: мотивационно-ценностного, информационно-познавательного, содержательно-операционного и содержательного; определение критериев оценки педагогических основ здорового образа жизни учащихся начальных классов в ОП по ФК; выявлении содержания ЗОЖ учащихся начальных классов; разработке научно-методических основ образовательной программы по ФК для учащихся начальных классов с педагогическими основами ЗОЖ, выявление ПУ формирования ЗОЖ детей 8-9 лет.

Теоретическая значимость диссертации состоит в: определении педагогической структуры основ ЗОЖ учащихся начальных классов: выявлении критерии ЗОЖ детей 8-9 лет, разработке научно-методических основ формирования ЗОЖ в процессе опережающего образования в ОП по ФК.

Практическая значимость состоит в том, что позволяет сформировать и совершенствовать ЗОЖ детей 8-9 лет. Представляется возможность более эффективного применения разработанных и опытно обоснованных педагогических условий, образовательных программ, научно-методических рекомендаций педагогами: ФК и теории и методики начального образования.

RESUME

of the dissertation work by Tursunbekova Saadat Mikaramovna “ Forming the basics of a healthy lifestyle in elementary school children (8-9 years) ” for scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on specialty 13.0.01 – General pedagogics, history of pedagogics and education

Key words: healthy way of life, elementary school children, educational process, outstripping of education, physical training, structure, levels and characteristics of healthy way of life.

Object of the research: pedagogical basis of healthy way of life) in the educational process of physical training of the elementary school children (8-9 years).

Subject of the research: formation of pedagogical basis of healthy way of life of the 8-9-years-old children in the process of outstripping education and personal-oriented approach.

Aim of the research: working-out pedagogical basis of healthy way of life of the elementary school children (8-9 years) in the educational process of physical culture.

Scientific novelty: defining structural constituents of healthy way of life: motivated-valuable, informative-cognitive, substantial-operative and substantial, finding the criteria of evaluation the pedagogical basis of healthy way of life and its content; working-out of pedagogical basis of educational programme on physical training for elementary school children with pedagogical basis of healthy way of life, defining pedagogical conditions of formation healthy way of life for 8-9-year-old children.

Theoretical value: the dissertation work contains the definition of pedagogical structure of the basis of healthy way of life of elementary school children, defines the criteria of healthy way of life for 8-9-year-old children, works out scientific-methodical basis of healthy way of life formation in the process of outstripping education in educational process on physical training.

Practical value: the work helps to form and develop healthy way of life of the 8-9-years-old children; gives the opportunity to apply worked-out and experimentally proved pedagogical conditions, educational programs, scientific and methodical recommendations by teachers of physical training and theory and methods of elementary education.